

VERDUS-KENNIS GELAND III: DE FACTOR ISSUE

November 2017

Door Ilse Crooy m.m.v. Ymkje de Boer

Wetenschappelijke kennis die in nauwe samenwerking met praktijkpartijen tot stand komt, zodat zowel wetenschap als praktijk van die kennis kunnen profiteren. Dat is het centrale doel van de verschillende onderzoeksprogramma's onder de VerDuS-vlag. Bij de nieuwste programma's is nauwe samenwerking een vereiste; bij eerdere VerDuS-programma's moest die nog groeien. In een serie van drie artikelen gaan we op zoek naar hoe de kennis uit met name die eerdere programma's in samenwerking met de praktijk tot stand kwam en is geland. We spraken met mensen uit verschillende projecten van drie VerDuS-programma's die in 2014 zijn afgerond: Kennis voor krachtige steden, Duurzame bereikbaarheid van de Randstad en Urban Regions in the Delta. In welke mate bepaalt het onderwerp van het onderzoek of en hoe de resultaten door anderen worden opgepikt en toegepast? Dit is het derde en laatste artikel in de serie VerDuS-kennis geland.

Er zijn natuurlijk thema's die zeer tot de verbeelding spreken of waar iedereen – wetenschapper of niet – wel een idee bij heeft. Maar er zijn ook onderzoeken waarin eigenlijk vooral andere wetenschappers geïnteresseerd zijn. Sako Musterd is hoogleraar sociale en urbane geografie aan de UvA. Hij leidde twee onderzoeksprojecten binnen het VerDuS-programma Urban Regions of the Delta over de keuzes die hoogopgeleiden maken voor wat betreft hun woonlocatie: "Het boek en het eindrapport die we aan het einde van ons project hebben gepubliceerd waren nogal technisch van aard. Dat kwam door de manier waarop de samenwerking tussen UvA en VU zich ontwikkelde. De VU werkt meestal wat modelmatiger en de UvA is daarin meegegaan. Daardoor is het een wat lastig eindrapport geworden, waar vooral de wat grotere kennisinstellingen interesse in hebben. De verspreiding van de resultaten gaat daarom wat langzamer."

Hans Sackers, gemeente Utrecht, was betrokken bij een project over mensenrechtensteden. "Wij hadden gehoopt dat ons mensenrechtenproject een beweging in gang zou zetten waarbij het

vanzelfsprekend is om over mensenrechten te denken in de context van de stad. En dat wij door publicatie en aandacht navolging zouden krijgen. Maar er is in Nederland niet zo veel belangstelling voor mensenrechten, men vindt dat meer iets voor China of Congo. Als je er naar vraagt, komen de meesten niet veel verder dan de vrijheid van meningsuiting of religie. Het is dus helaas niet gelukt om het netwerk dat we al hadden wat verder uit te breiden."

Meespelende belangen en maatschappelijke urgentie

Bij het project 'Buurt als Jas' van het VerDuS-programma Kennis voor Krachtige Steden was de maatschappelijke belangstelling juist heel groot. Daarin waren gemeenten, corporaties en Corpovenista dan ook directe samenwerkingspartners in het onderzoeksproject. Zij hadden sterke belangen bij de resultaten van het onderzoek. Sako Musterd, die ook dit project leidde: "Dit was echt een schoolvoorbeeld van een goede landing in de praktijk. We hebben voordrachten gehouden, een conferentie belegd en er bewust voor gekozen de eindpublicatie in het Nederlands te schrijven. Daardoor komen we er internationaal niet zo mee in de kijker, maar hebben wel veel mensen hier echt goed kennis kunnen nemen van ons onderzoek." Het onderwerp paste bovendien perfect in het tijdsgewricht. Corporaties voelden zich door onder meer regeringsbeleid genoodzaakt nogal gemiddelde wijken te creëren. Dit onderzoek gaf hen volgens Musterd de argumenten om het anders te doen. "Maar ook gemeenten hebben de uitkomsten sterk omarmd. Woonbedrijf Eindhoven heeft zelfs een stukje bedrijfsfilosofie op ons gedachtegoed gebaseerd. Het woonbedrijf traint nu medewerkers in een andere manier van denken over buurten. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is dat een buurt moet passen bij een bepaalde fase in je leven. Dan kijk je anders naar buurten, namelijk als een plek waar huishoudens zich in een bepaalde fase van hun leven bevinden en die een functie voor je hebben in die fase. Dan kunnen ook heel zwakke buurten belangrijk zijn. Als je goed weet welke behoeftes bij welke fase horen, weet je ook welke woonmilieus je moet verwezenlijken. Het was zo succesvol dat Corpovenista, Woonbedrijf Eindhoven, Regio Eindhoven en de gemeenten Almere en Amsterdam een vervolgproject hebben gefinancierd." Een onderzoek waar 'toevallig' heel veel behoefte aan was bij praktijkmensen, dat landt vanzelfsprekend goed. Maar er zijn ook andere succesfactoren, meent Musterd. "Wil je de toepassing van je werk stimuleren en je succes verhogen, dan moet je onderzoek doen dat goed bij je eigen programmering past. Dan kun je namelijk beter dwarsverbanden leggen, mensen interesseren en je personeel inzetten."

Politieke gevoeligheden

De actualiteit van de politiek kan veel invloed hebben op onderzoek en de toepassing ervan. Zo kan het ook voorkomen dat goed toepasbare onderzoeksresultaten op de plank belanden, omdat er een verschuiving is geweest in het politieke landschap. Erik Verhoef, hoogleraar Ruimtelijke Economie aan de VU, doet onder meer onderzoek naar vormen van rekeningrijden: "Idealiter zorg je ervoor dat je onderzoek maximaal benut kan worden in de praktijk, zonder dat je het laat dicteren door de waan van de dag. Als een onderzoek ineens middenin de belangstelling staat, zoals met prijsbeleid, dan is het de kunst om je niet door de waanzin te laten meeslepen en om de aio's rustig hun werk te laten doen. Wij proberen als onderzoekers toch zo onverstoorbaar mogelijk te zijn. Mijn motivatie haal ik uit het onderzoek zelf. Of het politieke bestuur er iets mee doet is een politieke keuze. Onze eigen succes meten we af aan onze internationale publicaties. Voor ambtenaren is het trouwens soms ook lastig: die zijn vaak zeer geïnteresseerd, maar kunnen er niets meer mee doen zodra het thema van de politieke agenda wordt gehaald."

Erik Verhoef's onderwerp over betalen voor mobiliteit staat momenteel weer meer in de politieke belangstelling

Dat beaamt Pauline Wortelboer-Van Donselaar van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid, onderdeel van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu: "Als de minister zegt 'we werken niet aan dit onderwerp', dan houdt het op. dan komen er andere prioriteiten voor

beleidsmedewerkers. Het onderwerp prijsbeleid was inderdaad net in de koelkast gezet toen Erik op zoek ging naar beleidsmedewerkers die daarbij betrokken waren. Die waren er toen niet meer."

Ook het resultaat zelf kan wel eens niet al te goed vallen, aldus Marianne van Bochove, die onderzoek deed naar de inzet van vrijwilligers. "Ons rapport landde niet bij ambtenaren van ministeries. We waren er namelijk nogal kritisch in op rijksbeleid met betrekking tot de participatiesamenleving. Dus op ministeries lopen ze er niet echt mee rond." Dat gebeurde ook bij de onderzoeksresultaten van Lori Tavasszy rond de verduurzaming van goederenvervoer. "Ons onderzoek leidde tot de stelling dat er in Nederland genoeg overslagterminals zijn voor containervervoer. Dat heeft tot veel discussie geleid. Ik stond toen bekend als de prof die tegen het bijbouwen van terminals was. Tja, soms is er politieke weerstand tegen bepaalde kennis; men wil het gewoon niet weten." Wetenschappelijk onderzoek kan ook leiden tot nuancering van politieke standpunten. Tavasszy: "Er was een dispuut tussen de politiek en Transport en Logistiek Nederland over de beladingsgraad van vrachtwagens. Die was volgens beleidsmakers veel te laag: gemiddeld 43 procent zou helemaal leeg rondrijden en de rest maar voor de helft beladen. Maar bij toeval bleken er in de CBS-data van PhD Igor Davydenko in ons onderzoek ook beladingsgraadgegevens te zitten. En daaruit bleek dat de beladingsgraad veel hoger was dan verondersteld. Daarmee had Transport en Logistiek Nederland de wetenschap aan zijn kant."

Acute beleidsbehoeften

Staat een onderwerp niet meer op de prioriteitenlijst van een minister of een andere bestuurder, dan moeten beleidsmakers het laten vallen. Maar is een thema politiek gezien ineens heel actueel, dan hebben zij ook direct behoefte aan wetenschappelijke informatie daarover. Die fluctuaties in de behoeftes van het beleid kunnen wetenschappelijke instituten vanzelfsprekend niet altijd bijhouden. Joost van Faassen, gemeente Haarlemmermeer, betrokken bij onderzoek rond Schiphol: "Wij opereren vanuit een politieke omgeving. Dat houdt in dat er ups en downs kunnen zijn in de politieke belangstelling en urgentie. Nu bijvoorbeeld hebben we weer een beetje momentum. We zoeken weer naar een andere koers en gaan bijvoorbeeld op basis van experimenten rond woonenergie en voedselvraagstukken onderzoeken hoe je misschien meer kan doen in de belemmerde zone rond Schiphol dan tot nu toe."

De wisselwerking tussen wetenschap en beleid of politiek is er niet één van u vraagt wij draaien, volgens Jan van der Waard van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (IenM). "Er zijn beleidsmakers die met een vraagstuk bezig zijn, iets horen over een lopend onderzoek naar een model en dan vragen of er morgen iemand kan komen om 'Noord-Holland even door te rekenen'. Zo werkt dat natuurlijk niet." Maar de afkeer die sommige wetenschappers hebben van iedere vorm van beleidsinvloed, omdat ze vrijheid eisen om te ontwikkelen wat ze willen, vindt Van der Waard soms ook wat star. "Je hoeft uiteraard niet steeds bezig te zijn met het oplossen van beleidsvraagstukken, maar een beetje een idee hebben van wat er speelt en wat er aan schort, levert wel iets op. Als kennisinstituut kunnen wij daarin een beetje bemiddelen en sturen. Misschien gaan beleidsmakers niet direct aan de slag met de onderzoeksresultaten, maar worden ze door het verhaal wel op nieuwe ideeën gebracht. En ik heb wel gezien dat er instrumenten werden ontwikkeld die niet onmiddellijk beleidsantwoorden opleverden, maar die wel degelijk bruikbaar waren in aangepaste vorm."

Elkaar opzoeken

Het kan vanzelfsprekend ook juist heel goed werken, de link tussen een beleidsvraag en onderzoek. Michel Duinmayer, senior beleidsadviseur bij IenM, had een concrete vraag en zocht daarvoor bewust aansluiting bij VerDuS. Hij is in verschillende rollen betrokken geweest bij VerDuS en SURF, met name bij het programma Duurzame Bereikbaarheid van de Randstad. "Het ging mij om het verband tussen mobiliteit en ruimte. En dan met name de kwaliteit van die ruimte. Ik wilde verder kijken dan bereikbaarheid en asphalt, en aandacht vragen voor ruimtelijke inrichting. Hoe de onderzoekers binnen VerDuS naar de vraagstukken keken, sloot heel goed aan bij mijn manier van denken. Zij ontwikkelden modellen die meer oog hadden voor interactie, netwerken, verplaatsingsgedrag en ruimtelijke kwaliteit. Over sectorale grenzen heen kijken dus."

Pauline Wortelboer-Van Donselaar ziet voor het kennisinstituten zoals het KiM waar zij werkt een belangrijke rol weggelegd in de koppeling tussen wetenschap en beleid. "Omdat we een kennisinstituut zijn, kunnen we meer op de langere termijn kijken dan een beleidsafdeling meestal kan. We hebben een onafhankelijke positie, al komen de vragen die we oppakken vaak van beleid. We hebben zelf een onderzoeksfunctie, maar het komt ook voor dat we iets interessants zien gebeuren en beleidsmensen met een vraag wijzen op lopend onderzoek."